

مؤسسه پژوهشی ملی اسلامیات
National Research Institute for Islamic Studies

نامه بایسنغر

(سال نامه علمی - پژوهشی)

صاحب امتیاز: مؤسسه پژوهشی بایسنغر

مدیر مسئول و سردبیر: دکتر خلیل الله افضلی

مدیر داخلی: مسعود امینی

دستیار سردبیر: سیندخت تمنا

پوشه و برگ آرا: حسین علی ابراهیمی

تاریخ انتشار: ۱۴۰۲ خورشیدی

شمارگان: ۵۰۰ جلد

رویه نامه: عبارت دعایی «هرات صانها الله عن الآفات و النکبات» و نظایر آن نوشته کاتبان گوناگون

نشانی پخش:

■ افغانستان، هرات، شهر نو، ضلع شمالی ارگ، پلاک ۱، ساختمان باغ شهر، مؤسسه پژوهشی بایسنغر

شماره های تماس: ۰۰۹۳۷۹۹۸۳۵۱۹۲ | ۰۰۱۴۲۴۵۰۲۹۳۲۱

شماره سوم نامه بایسنغر با حمایت مالی آژانس کمک و همکاری جمهوری ترکیه (تیکا) در هرات منتشر شده است.

مؤسسہ پژوهشی بایسنغر

نامهٔ بایسنغر

(سال نامهٔ علمی - پژوهشی)

(۳)

۱۴۰۲ خورشیدی

این شماره از مجله در پایگاه اینترنتی مؤسسہ پژوهشی بایسنغر به نشانی زیر قابل دسترس است:

WWW.BAYSUNGHUR.ORG

راه‌نمای نگارش مقاله

۱. مقاله باید حاصل پژوهش علمی نویسنده/نویسندگان دربارهٔ زبان و ادبیات فارسی و تاریخ خراسان کهن با تأکید بر پژوهش‌های مربوط به هرات باشد و در هیچ مجله یا مجموعه‌ای به چاپ نرسیده یا برای آن‌ها ارسال نشده باشد.
۲. مقاله به ترتیب باید شامل چکیده (۵ تا ۸ سطر) کلیدواژه‌ها (حداکثر ۵ واژه)، مقدمه (پرسش تحقیق، پیشینهٔ تحقیق، روش و منابع)، بحث و بررسی و نتیجه باشد و از ۱۵ صفحهٔ A۴، ۲۵ سطر تجاوز نکند.
۳. ارسال چکیدهٔ انگلیسی در صفحه‌ای جداگانه همراه با مشخصات نویسنده یا نویسندگان الزامی است.
۴. منابع مورد استفاده در پایان مقاله و براساس ترتیب الفبایی نام خانوادگی نویسنده به شرح زیر آورده شود:
کتاب: نام خانوادگی، نام، (تاریخ انتشار)، عنوان مقاله (داخل (۱))، نام نشریه، دوره/سال، شماره، شمارهٔ صفحات مقاله.
مجموعه‌ها: نام خانوادگی، نام، (تاریخ انتشار)، عنوان مقاله (داخل (۱))، نام ویراستار یا گردآورنده، نام مجموعه مقالات، محل نشر: نام ناشر، شمارهٔ صفحات مقاله.
سایت‌های اینترنتی: نام خانوادگی، نام نویسنده، تاریخ استفاده از سایت اینترنتی (داخل []، عنوان موضوع (داخل (۱))، نشانی سایت اینترنتی.
۵. ارجاعات در متن مقاله به صورت پانویس (نام خانوادگی، نام، نام کتاب یا مقاله، تاریخ انتشار، شمارهٔ صفحه) نوشته شود.
۶. نقل قول‌های مستقیم بیش از ۵ سطر در صورت جدا از متن با فرورفتگی (نیم سانتیمتر) از دو طرف درج شود.
۷. توضیحات تکمیلی و معرفی منابع بیشتر در پیوند به موضوعات مختلف، در

یادداشت‌های مقاله ارائه شود.
۸. مقاله بر اساس شیوه‌نامه مؤسسه پژوهشی بایسنگرکه در وب‌سایت مؤسسه قابل دسترس است، تنظیم شود. در صورت لزوم، مجله در ویرایش ادبی مقالات بدون تغییر محتوای آن آزاد است.

فهرست

- راه‌نمای نگارش مقاله ۵
- سرنامه ۱۱
- بخش نخست؛ جست‌وجو** ۱۷
- پیوند داستان سرایی عامه و مذهب عامیانه: بررسی نقش بی‌بی سستی در ابومسلم‌نامه ۱۹
دکتر آمنه ابراهیمی
- معروف بغدادی و نخستین فعالیت‌های کارگاه بایسنغر میرزا ۳۹
دکتر شیوا میهن
- محزّر مجالس العشّاق؛ سلطان حسین بایقرا ۸۳
دکتر مهدی بیلاقی
- آئینه‌شاهی؛ واکاوی اندیشه مولانا حسین واعظ کاشفی در تکوین مکتب سیاسی هرات ۱۱۱
دکتر داوود عرفان
- آگاهی‌های تازه درباره‌ی امیر جمال الدین عطاء الحسینی ۱۳۳
دکتر خلیل‌الله افضلی
- مقایسه‌ی افسانه‌ها و حکایت‌های مقدمه‌ی شاهنامه‌ی بایسنگری با روایت‌های شفاهی ۱۷۳
دکتر محمد جعفری قنواتی
- پژوهشی در آب‌انبارهای محله‌ی قضاّت در شهر کهنه‌ی هرات ۱۸۵
غلام‌محمد عاصم و دکتر تتسویا اندو | برگردان از انگلیسی؛ طه آور
- جعفر بایسنگری؛ حیات، هنر و شیوه ۲۰۹
سید امیر منصوری
- اولنگ‌اولنگ، ترانه‌ی مراسم عروسی مردم هرات ۲۴۷
دکتر اسدالله شعور

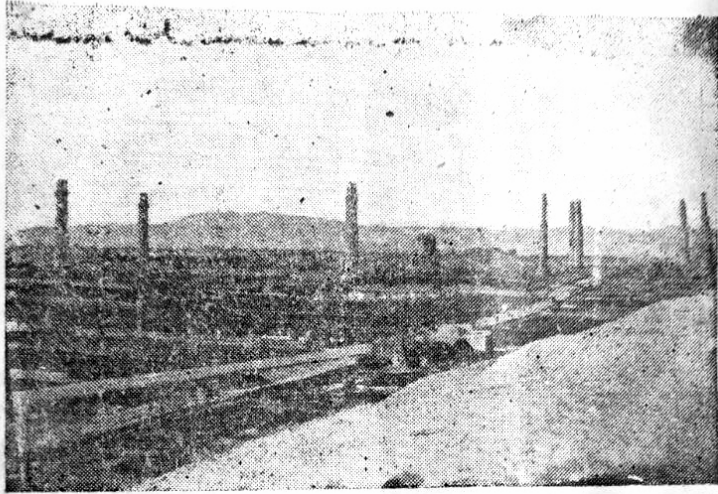

- آرامگاه محمد غازی در فوشنج ۲۸۱
 دکتر برنارد اوکین | برگردان از انگلیسی: سیندخت تمنا
- تکمله‌ای بر مقاله «آرامگاه محمد غازی در فوشنج» و آخرین مرمت این بنا ۳۱۵
 سیندخت تمنا
- بخش دوم؛ هرات شناسی** ۳۲۷
- تذکره الصالحین یا حصه سوم رساله مزارات هرات ۳۲۹
 دکتر محمد شعیب مجددی
- مقامات مولانا کلان زیارتگاهی ۳۴۹
 دکتر عارف نوشاهی
- دو فرمان سلطان حسین بایقرا در آرشیو ملی افغانستان در کابل ۳۷۷
 دکتر شیوان ماهندرا راجا | برگردان از انگلیسی: معصومه نظری
- نگاهی به کتاب مروارید خراسان؛ تاریخ هرات ۴۰۱
 رادک سیکورسکی | برگردان از انگلیسی: دکتر سید رضا کاظمی
- نگاهی به کتاب مروارید خراسان؛ تاریخ هرات ۴۰۹
 دکتر کریستینا نوله کریمی | برگردان از انگلیسی: دکتر سید رضا کاظمی
- نگاهی به کتاب تاریخ هرات از چنگیزخان تا امیر تیمور ۴۱۳
 دکتر شیوان ماهندرا راجا | برگردان از انگلیسی: سید وهاب فروغ طبیبی
- بازتاب اندیشه‌های جامی در آثار منطقه ۴۲۳
 دکتر محمد افضلی
- معرفی کتاب قدرت، سیاست و مذهب در ایران عهد تیموری ۴۳۵
 دکتر داوود عرفان
- مرواریدی در هرات ۴۴۳
 دکتر اسراء السادات احمدی
- کتابخانه‌های آبدان مسجد جامع هرات ۴۵۱
 دکتر خلیل‌الله افضلی
- از نامه ادبی هرات ۴۵۷
 عبدالغفور سنگانی
- جایابی باغ نعمت‌آباد و بناهای بازمانده از آن ۴۶۵
 مسعود امینی
- خانقاه پوران ۴۸۷
 حمیدالله کامگار

۴۹۵	بخش سوم؛ هریوکان
۴۹۷	پهلوان محمد ابوسعید و ترجمه فارسی رساله حالات پهلوان محمد مقدمه: مسعود امینی برگردان رساله از ترکی جغتایی: احمد حسینی مروی
۵۲۱	بخش چهارم؛ عرضه داشت
۵۲۳	گزارش کاری مؤسسه پژوهشی بایسنغر
۵۳۳	بخش پنجم؛ تازه درگذشتگان
۵۳۵	غلام حیدر اسیر هروی
۵۳۹	محمد آصف فکرت هروی
۵۴۳	فضل الله زرکوب
۵۴۹	دکتر اسدالله حبیب
۵۵۵	عبدالله سمندر غوریانی
۵۶۵	عبدالکریم تمنا
۵۶۹	محمد شاه واصف باختری
۵۸۱	گزارش مختصری از برنامه های بازسازی دفتر تیکا در هرات

(۴)
از نامه ادبی هرات

مجله ادبی هرات

شماره اول

ماه يك مجله طبع می شود

چهار باع - انجمن ادبی

اشتراک سالانه

آدرس :-

۱۰ افغانی

۱۲ د

نیم پون

هرات

ولایات داخله

خارجه

کسانی که در مجله معاونت قلمی دائمی دارند
تاریخ ۱۵ حمل ۱۳۱۱ = مطابق ۲۷ ذی قعدة الحرام ۱۳۵۰
مجالس

برگی از نخستین شماره از مجله ادبی هرات، ۱۵ حمل / فروردین ۱۳۱۱ خورشیدی، هرات.

از نامه ادبی هرات (دوره سوم مجله ادبی هرات)

عبدالغفور سنگانی^۱

انجمن ادبی هرات به عنوان ناشر مجله ادبی هرات، نخستین انجمن ادبی در کشور است که در ۲۳ آذر/قوس سال ۱۳۰۹ تأسیس شد. این مجله پس از پشت سر گذاشتن فراز و فرودهای فراوان در پایان سال ۱۳۲۲ خورشیدی بنا به مشکلات مالی از انتشار بازماند. مجله در تیر/سرطان ۱۳۲۷ برای بار دوم تأسیس شد اما به دلیل بروز مجدد مشکلات مالی در ماه اردیبهشت/ثور سال ۱۳۴۲ دوباره به افول گرایید تا این که برای بار سوم این مجله به همّت و کوشش فرهنگیان راستین هرات از قبیل عبدالکریم احراری، محمدابراهیم رجایی، محمدعلم غوّاص، عبدالغنی نیک سیر و دیگران، از ماه مرداد/اسد ۱۳۴۳ به فعالیت آغاز نمود و اولین شماره دوره سوم، چاپ و منتشر شد.^۲

در این دوره مطالب عمده به زبان فارسی منتشر می‌شد. از نویسندگان مطرح این دوره باید به محمدعلم غوّاص، میرزا محمدعظیم غوریانی، عبدالغنی نیک سیر، ده‌زاد کهدستانی، علی‌اصغر بشیر، محمدابراهیم رجایی، عبدالکریم احراری و در سال‌های پایانی انتشار آن نجیب مایل روزبه، گل احمد نظری آریانا، محمدناصر ناهض و دیگران اشاره کرد. از سال ۱۳۵۵ در مجله تغییرات کیفی بسیار به وجود آمد و قطع مجله نیز رحلی گردید و جلد آن به صورت رنگی منتشر می‌شد.

«سرمقاله» از مستمند سلجوقی، «نقش مطبوعات» از عبدالواحد نافذ، «دیموکراسی و مجتمع» ترجمه‌ای از عبدالکریم احراری، «صراحت لهجه و شجاعت ادبی جامی» از علی‌اصغر بشیر، «یاری و مددکاری» از راشد سلجوقی، «نقش تلقی و تقلید در تعلیم و تربیت» از عبدالرحمن فیاض، «مکتوب وارده (چند سخن درباره مجله هرات)» از عبدالرزاق

۱۱. پژوهشگر در مؤسسه پژوهشی بایسنغر - ghafor.sangani2@gmail.com

۲. سنگانی، عبدالغفور، نامه هرات، ۱۳۹۹، ص ۱۴.

امیدی، «ای مرتشی!» از الجأ هروی، «داستان هرات (زنگ تلفن صدا کرد)» از (م. د)، «پیرامون تکت های پستی جدید» از فیضی هروی، «پرسش ها و پاسخ ها» از فقیر هروی، «پشتو برخه (متقابل احترام)»، «گل های ادب»، «شعرای معاصر و متقدم»، «صفحه شما»، «خلاصه اخبار یک ماهه»، «خوشه های حکمت»، «تغییر اساسی به جغرافیای قبرس»، «مسوده قانون اساسی»، «تقریظ» و «قدبلندک» از نویسنده/نویسندگانی ناشناس، مطالب شماره نخست دوره سوم را تشکیل می دهند.^۱

محتوای مجله

در این دوره به لحاظ محتوایی کیفیت مجله به پائین ترین سطح در طول ادوار نشراتی آن رسید و آن به سبب نشر برنامه های دولت، گزارش کارکردهای آن، سخنرانی ها و بیانیه های مقامات حزبی بلندپایه وقت، فرامین شورای انقلابی جمهوری دموکراتیک افغانستان، معرفی جراید حزبی، انقلاب ثور و انقلاب اکتوبر، اعلامیه ها و ... بود. رویه و پشتی جلد به تصاویر رهبران حزب دموکراتیک خلق افغانستان، اجتماعات و صف کشیدن های دانش آموزان و کارمندان دولت در حمایت از تصامیم دولت وقت اختصاص یافت. تنها قسمت های ادبی مجله به بازتاب آرا و اندیشه های شاعران، داستان نویسان و نظریه پردازان شوروی چون ولادیمیر مایاکوفسکی، آنتوان چخوف و ماکسیم گورکی و شاعران چپ افغانستان در وصف کارگر و برابری اجتماعی و ... اختصاص داشت.

قابل ذکر است که در عوض شماره قوس و جدی سال ۱۳۴۶، دوره سوم، سال ۳۵، کتاب محمد ابراهیم رجایی با نام *رهنمای هرات* چاپ و منتشر شده است.

بیشتر مطالب این دوره شامل بخش هایی از قبیل اجتماعیات، شعر، معرفی شعرا و نویسندگان برجسته دنیا، ترجمه برخی مطالب از دیگر زبان ها، فرهنگ مردم، مطالب تاریخی، تحقیقات باستان شناسی، موضوعات هنری چون تئاتر، نقاشی، سنگ تراشی و مطالب روان شناسی را در بر می گرفت که عمده کوتاه است و تحقیقی به نظر نمی رسد؛ تا جایی که از لحاظ درون مایه ضعف های بسیار بزرگ دارد. به فرض مثال عناوین یک شماره را به عنوان مشتمل نمونه خروار می آوریم: «روز جهانی سره میاشت»، «دوستی ها»، «شوخی ها»، «ورزش»، «مصاحبه بهاریه»، «نکته ها»، «پرسش ها»، «آیا می دانستید»، «اشعار»، «صفحه شما»، «روز جهانی سره میاشت (به پشتو)»، «قدبلندک» و «بیایید بخندیم»^۲ این ها عناوین مقالات یک شماره مجله هستند و گاهی چند سال و چند شماره به همین ساختار و عناوین چاپ و

۱. مجله ادبی هرات، دوره سوم، سال ۱۷، شماره ۱، اسد ۱۳۴۳، صص ۲ - ۳۱.

۲. مجله ادبی هرات، دوره سوم، سال ۱۷، شماره ۱۰، صص ۱ - ۳۱.

منتشر شده است. از این رو به حق که از لحاظ محتوایی، ضعف عظیمی در مقالات این دوره مجله ادبی هرات به چشم می خورد.

یکی از چالش های بزرگ دیگر در این دوره فراوان بودن اسامی مستعار و مقالات بدون نام است. به عنوان مثال از میان ۲۱ مقاله موجود در یک شماره، ۱۴ مقاله آن بدون نام نویسنده، سه مقاله آن با نام مستعار و تنها چهار مقاله نام نویسندگان ذکر شده است.^۱

مجله در این دوره به عنوان نشریه مؤسسه نشراتی «اتفاق» که وابسته به مدیریت عمومی مطبوعات وقت هرات بود، فعالیت می کرد. در این زمان هر ماه و با حدود ۴۰ صفحه متن منتشر می شد و هزینه های آن از بودجه وزارت مطبوعات وقت تأمین می شد. آخرین شماره دوره سوم مجله در مرداد/اسد ۱۳۶۱ منتشر شد و دیگر از آن زمان تا امروز در هرات مجله ای به این نام منتشر نشد.

از آخرین شماره این دوره فقط همین مقالات در دسترس است: «نخستین سنگ تهاداب شخصیت در جامعه گذاشته می شود» از ده زاد کهداستانی، «گیورگی دیمیتروف دانشمند انقلابی و انترناسیونالیست» از محمدابراهیم رزمی، «مصدر در ادبیات» و «به صفوف قوای مسلح پیوندید» از نویسنده/نویسندگانی ناشناس.^۲

نظر به این که باقی مقالات آخرین شماره از جنبه ادبی و علمی قوی برخوردار نبوده، متأسفانه هنگام فهرست نویسی ثبت نشده است. البته این نکته خودش بیانگر اینست که واقعاً مجله در این دوره به افول و شکست سختی مواجه بوده است.

همکاران قلمی و نویسندگان دوره سوم

محمدصدیق راشد سلجوقی، عبدالرحمن فیاض بدخشی، محمدانور واقعی، عبدالواحد نافذ، عبدالکریم احراری، عزیزالله لیوال، عبدالرحمن جامی، محمدابراهیم رجایی، عبدالرحیم مباحث، عبدالغنی نیک سیر، عبدالشکور فکوری، عبدالمنان رحیمی، صلاح الدین سلجوقی، عبدالرزاق امیدی، پروین اعتصامی، بصیره ساعی، عبدالسلام ده زاد کهداستانی، مولوی نصرالدین عنبری، محمدامین ترابی، عبدالواحد بهره، میرمن هُمای لیوال، مطیع الله سلجوقی، محمدناصر امیری، غلامیحیی رحمان پور، نجف علی رهبر هروی، معصومه الیم، محمدهاشم لعل پوری، واجد هروی، محمدشفیق هروی، فضل الحق مؤحد، غلام رسول نورآبادی، نجیب الله خاشع، ملکه هاشمی، عبداللطیف رازی، رضایی، عبدالرسول آرزو، عبدالکریم تمنا، محمدجمعه نایر، محمدنادر نورزایی، غلام دستگیر نایل، میر عبدالعلی

۱. مجله ادبی هرات، دوره سوم، سال ۳۳، شماره ۴، عقرب ۱۳۴۴، صص ۲-۳۱.

۲. همان، سال ۴۹، شماره ۳، ۴ و ۵، جوزا- اسد ۱۳۶۱، صص ۱۶-۲۵.

شایق، سید خلیل الله هاشمی، حسن قسیم، حبیب الله صلاح، روستا باختری، محمد اسحاق اخلاقی، سمندر غوریانی، سید محمود نیک بین، غلام نبی فقیر، خیرخواه، وحید عزیزی، رشیدی جلال آبادی، عبدالحمید هوتکی، منشی یار، هرات زاده، محمود فارانی، حفیظه هجوم، محمد کریم مجاهد، هُما افغان پور، دکتر شریفه فرزانه، عبدالحسین توفیق، سهیل، نرگس قاسمی، نجیب روزبه مایل، سید جان اظهر، شمس الدین ظریف صدیقی، حبیب الله فرهمند، نظام الدین چاروق پوش، محسن صابر، محمد نعیم مجددی، محمد شاه رفعت، محمد ناصر ناهض، محبوبه الهام، حفیظ الله امین (بیانۀ ریاست جمهوری)، ببرک کارمل (بیانۀ ریاست جمهوری)، ملیحه حیدری، محمد علی صمیم، عبدالرحمن فیاض، عبدالکریم حکیمی، عبدالحی خطیب سروستانی، مستوره استانکزی، مسعود، فیاض بدخشی، علی اصغر بشیر هروی، محمد انور واقعی، ضیا حیدری، عارف پڑمان، فقیر احمد پرتو، عبدالصمد مجددی، جبران خلیل جبران، عبدالملک، علی آقا نحیف، کریم شیون، دین محمد صبور، سید ابوبکر رحیمی، نجیب الله خاشع، صالح محمد هروی، سید محمد عمر شهید، سید اعظم، عبدالحی حبیبی، احمد علی کهزاد، محمد علم غواص، شهسوار زُحل، محمد افضل شهیر، ذبیح الله بادغیسی، محمد عظیم غوریانی، حسین آشفته، گل احمد آریانا نظری، میر غلام رضا مایل هروی، محمد امین مشعوف، برات علی فدایی هروی، محمد حسین روستایی، زلمی کامگار، ایرج، شیرگل ژوندی، ناصر برومند، حلیم یوسف، حبیب الرحمن صلاح، منشی محمد امان، عبدالغفار عظیمی، محمد نادر نورزایی، کریمه امیرزاده، بسم الله ماهر، غلام رسول نورآبادی، عبدالرحیم شکبیا، نجیب الله خاشع، شفیق نیازی، عبدالعظیم نصیر طبیب زاده، سید عبداللطیف رازی، عبدالکریم تابش، محمد علی فتح یار، سید نثار احمد پاسدار، عبدالله احرار، محمد اسماعیل مبلغ، لطیف ناظمی، طاهر شهاب، حسین قسیم، عبدالرئوف راصع، محب الله حیرت، عبدالرحمن امیری، عبدالوهاب فروغ، عبدالهادی تپاند، محمد کاظم وردک، غلام محمد فیاض، عبدالله بختانی، نصیر احمد، سید خلیل الله هاشمی، ابی التاسم غضنفر، طاهره هاله، محمد ولی زلمی، عبدالصمد نصرخواه، حبیب الله صلاح، کریمه رؤیا، سید عبدالله یوسفی، عبدالصمد نبیل، بی بی کشور حاذقه هراتی، عبدالقادر، عزیز رشاد، وفا سلجوقی، محمد اسحق اخلاقی، عبدالستار منعم، اکرم عثمان، ضیا روشن، خیر محمد شینواری، رحمت کرزی، رحمت الله مروند، عارف عثمانوف، دکتر سعید افغانی، عبدالقدوس نجیب، ظفر خلیل، حلیم یوسف، غلام فاروق وحید عزیزی، نجیب کندهاری، نیک محمد رازی، عبدالحمید هوتکی، متین خوگیانی، حبیب رحیق، مینا دانشور، نیک محمد خان، گُبرا مظفری، عبدالستار بزنابادی، خان آقا سرور، ناصر کفّاش، محمد رحیم الهام، محمد نیر هروی، محمد اصغر غریب، رفاه سروری، فضل الحق مؤحد، غلام فاروق نیلاب رحیمی،

عبدالوهاب سلجوقی، محمدابراهیم آرزو، سید حسین لودین، عبدالملک جوهر صدیقی، محمدمحسن طیبی، حفیظه هجوم، محمدکریم مجاهد، رحمت خیرزاده، هُما افغان پور، فضل الحق فکرت، پوهاند میر حسین شاه، عبدالرزاق نجومی، عبدالغیاث بیدار، محمدنعیم انوری، زکریا، صمدشاه رفعت، محمد معین، مهدی شفا، محمدانعام خیلواک، سپوژمی زریاب، نثاراحمد بهین، محمدنسیم نکهت، عبدالله عظیم، محمدشاه فداکار، صالح عبید، عبدالغیاث بیدار، عبدالحمید صادق یار، عبدالقیوم، سید مخدوم رهین، سید نعیم حیاتی، نعمت الله جهان مهر، حیاء حیرت، اعظم ره نورد، نرگس قاسمی، شمسیه پیشاهنگ، جلال الدین صدیقی، کریم عطا، معصومه روند واحد، مصطفی رسولی، دُر محمد وفاکیش، محمد داوود خان (اعلامیہ ریاست جمهوری)، سید حسین محبوبی، محمدایوب صدیقی، نوراحمد احمدی، حبیب الله فرهمند، غوث شہامت، محمدیونس، اسدالله اشرف زاده، زمری محقق، غلام حیدر یقین، محمدحسین انور، عبدالغفور، عبدالواحد طاقت، عبدالاحمد گیرووال، نورمحمد کتوازی، محبوبه الهام، زلمی صالح عبید، گل محمد اسرار، علیم الله حبیب، بکتاش و محمدعلی صمیم از نویسندگان این دوره بودند.

قابل یادآوری است که محمدابراهیم رجایی نیز فهرست طویلی از نویسندگان روزنامه اتفاق اسلام و مجله هرات در این سال‌ها را در راه‌نمای هرات منتشر کرده است.^۱ موضوع دیگری که باید به آن اشاره کرد، مراکز و اشخاصی است که مجله ادبی هرات در نزدشان یافت می‌شود. کتاب‌خانه عامه هرات، کتاب‌خانه عامه کابل، کتاب‌خانه اکادمی علوم افغانستان در کابل، کتاب‌خانه انجمن ادبی هرات، کتاب‌خانه زنده یاد استاد محمدعلم غوّاص که بیشترین شماره‌های مجله را داراست، و افرادی چون ضیاء الحق سخا، احمدسعید حقیقی، احمدضیاء رفعت، سید یحیی حزین موسوی، حبیب الرحمن میرزایی، بانو نارون رجایی، عبدالغنی نیک‌سیر، گل احمد نظری آریانا و دیگران مراکز و اشخاصی هستند که بعضی از شماره‌های مجله در نزدشان محفوظ است که در تکمیل این مقاله و فهرست مقالات مجلات ادبی از آن‌ها استفاده شده است.

رئیس‌ها و مسئولین دوره سوم

سیف الدین مستمند سلجوقی مدیر مجله (۱۳۴۳ - ۱۳۴۵ ش.)، عبدالرزاق امیدی مدیر مجله (میزان - ۱۳۴۵ اسد ۱۳۴۷ ش.)، محمددلبر سمسور (میزان ۱۳۴۷ - سرطان ۱۳۴۸ ش.)، عبدالغنی نیک‌سیر (سرطان ۱۳۴۸ - ۱۳۵۷ ش.)، عبدالفتاح نیوند سرپرست مجله (قوس ۱۳۵۷ - حوت ۱۳۵۸ ش.) و جلیل شبگیر پولادیان (از حمل ۱۳۵۸ تا سنبله ۱۳۶۱ ش.) مدیر

۱. رجایی، محمدابراهیم، راه‌نمای هرات، ۱۳۴۷، صص ۳۳-۳۴.

مسئول مجله بود.^۱

منابع بیشتر جهت بررسی این دوره

- انجمن ادبی، «تاریخچه مختصر تأسیس کلوپ ادبی انصار و مجله هرات»، ماهنامه ادبی هرات، دوره ۳، سال ۱۷، شماره ۱۲، سرطان ۱۳۴۴، صص ۸ تا ۹.
- امیدی، عبدالرزاق، «چند سخن در باره مجله هرات»، ماهنامه ادبی هرات، دوره ۳، سال ۱۷، شماره ۱، اسد ۱۳۴۳، صص ۱۱ تا ۱۲.
- انجمن ادبی هرات، «تجدید سال نشراتی ما»، ماهنامه ادبی هرات، دوره ۳، سال ۳۵، شماره ۱، اسد ۱۳۴۶، صص ۳ تا ۴.
- سمسور، محمد دلبر، «د مجلی شیژدیرشم لمریز کال»، ماهنامه ادبی هرات، دوره ۳، سال ۳۶، شماره ۱، میزان ۱۳۴۷، صص ۵ تا ۷.
- رجایی، محمد ابراهیم، «ما و مجله هرات»، ماهنامه ادبی هرات، دوره ۳، سال ۳۶، شماره ۲، عقرب ۱۳۴۷، صص ۹ تا ۱۰.
- نیک‌سیر، عبدالغنی، «سال نشراتی جدید»، ماهنامه ادبی هرات، دوره ۳، سال ۳۶، میزان ۱۳۴۸، صص ۳ تا ۴.
- شایق، میر عبدالعلی، «مجله هرات و سوانح مختصر نشراتی آن»، ماهنامه ادبی هرات، دوره ۳، سال ۳۶، میزان ۱۳۴۸، صص ۶ تا ۸ و ۲۹ تا ۳۰.
- نیک‌سیر، عبدالغنی، «سالی دیگر برای مجله»، ماهنامه ادبی هرات، دوره ۳، سال ۳۷، شماره ۱، حمل ۱۳۴۹، صص ۳ تا ۴.
- _____، «تحولی برای مجله»، ماهنامه ادبی هرات، دوره ۳، سال ۳۷، شماره ۲، ثور ۱۳۴۹، صص ۳ تا ۴.
- _____، «سخنی از سال دیگر»، ماهنامه ادبی هرات، دوره ۳، سال ۳۸، شماره ۱، حمل ۱۳۵۰، صص ۳ تا ۴.
- _____، «مجله ادبی هرات»، ماهنامه ادبی هرات، دوره ۳، سال ۳۹، شماره ۲، ثور ۱۳۵۱، صص ۳ تا ۴.
- _____، «سال نو»، ماهنامه ادبی هرات، دوره ۳، سال ۴۰، شماره ۱، حمل ۱۳۵۲، صص ۳ تا ۴.
- _____، «این مجله»، ماهنامه ادبی هرات، دوره ۳، سال ۴۰، شماره ۲، ثور ۱۳۵۲، صص ۳ تا ۴.
- _____، «سالی که گذشت»، ماهنامه ادبی هرات، دوره ۳، سال ۴۰، شماره ۱۲، حوت ۱۳۵۲، صص ۳ تا ۴.

۱. سنگانی، عبدالغفور، نامه هرات، ۱۳۹۹، ص ۱۵.

- عنبری، مولوی نصرالدین، «سالی که گذشت»، ماهنامه ادبی هرات، دوره ۳، سال ۴۴، شماره ۱۲، حوت ۱۳۵۶، ص ۹.
- انجمن ادبی، «وفات استادی با فضیلت (مولوی عبدالوهاب)»، ماهنامه ادبی هرات، دوره ۳، سال ۴۴، شماره ۱۰ و ۱۱، جدی و دلو ۱۳۵۶، ص ۹.
- غواص، محمد علم، «وفات رئیس انجمن ادبی هرات»، ماهنامه ادبی هرات، دوره ۳، سال ۴۵، شماره ۵، اسد ۱۳۵۷، ص ۱۲.
- حیدری، ملیحه، «به خاطر احیای مجدد انجمن ادبی هرات چه باید کرد؟»، ماهنامه ادبی هرات، دوره ۳، سال ۴۸، شماره (۱۰، ۱۱، ۱۲)، (جدی - حوت) ۱۳۶۰، صص ۱۸ تا ۱۹ و ۳۴.

منابع

- اداره مجله، (سرطان ۱۳۴۴)، «تاریخچه مختصر کلوپ انصار»، مجله ادبی هرات، دوره ۳، سال ۱۸، شماره ۱۲، صص ۸ - ۹.
- _____، (۱ جدی ۱۳۷۹)، «انجمن ادبی هرات هفتادساله شد»، اورنگ هشتم، سال ۲، شماره ۴، ص ۱.
- _____، (دلو ۱۳۷۹)، «مجله هرات و سوانح مختصر نشراتی آن»، اورنگ هشتم، سال ۲، شماره ۵ (پیاپی ۱۹)، صص ۱ و ۱۴ تا ۱۵.
- رجایی، محمد مسعود، (۲۳ قوس ۱۳۸۴)، «شناس نامه انجمن ادبی هرات»، چاپخانه مهر، صص ۳ - ۷.
- سنگانی، عبدالغفور، (۱۳۹۹)، نامه هرات (فهرست مقاله های هشت مجله هرات)، هرات: مؤسسه پژوهشی بایسنغر.

